

Sygn. akt IV CSK 557/14

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 maja 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa "E. " Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł.
przeciwko K. T.

o ochronę dóbr osobistych,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 21 maja 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 26 lutego 2014 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

„E.” sp. z o.o. w Ł. wniosła o zobowiązanie pozwanego K. T. do zaniechania działań naruszających jej dobra osobiste, polegających na zamieszczaniu w Internecie oraz rozpowszechnianiu za pomocą środków masowego przekazu i korespondencji elektronicznej nierzetelnych materiałów filmowych i informacji, przedstawiających fałszywy obraz powódki, a także do usunięcia skutków naruszenia przez nakazanie pozwanemu usunięcia ze wskazanego portalu określonych materiałów filmowych oraz przez złożenie oświadczenia o sprecyzowanej treści i miejscach ogłoszenia, a nadto o zasądzenie zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. w kwocie 10 tysięcy zł.

Wyrokiem z dnia 26 lutego 2014 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego, którym powództwo zostało w całości oddalone.

W sprawie ustalono, że powódka jest zakładem zagospodarowania odpadów, kwatera składowa odpadów mieści się w Ł., na granicy Parku K. Pozwany od 2010 r. nagrywał i publikował w Internecie, na portalu You Tube, materiały filmowe mające dokumentować wygląd okolic zakładu i skutków jego działalności dla środowiska; niektóre z tych materiałów zawierają także wypowiedzi i komentarze autora. Pozwany nie ma specjalistycznej wiedzy z zakresu ochrony środowiska, nie dysponował żadnymi badaniami opracowanymi przez uprawnione i kompetentne podmioty, i „nie przedstawił materiału dowodowego, który legitymowałby go do stawiania (...) też dotyczących działalności powodowej spółki”.

W ocenie Sądu, określone materiały filmowe naruszały dobre imię powódki i jej renomę jako wyspecjalizowanego podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą w zakresie utylizacji odpadów. Stwierdzenie to dotyczy filmów nagranych i zamieszczonych przez pozwanego w Internecie w 2011 r., o tytułach „[...]”, „[...]”, „[...]”. W niektórych filmach padają stwierdzenia, że zakład powódki to „śmiercionośny śmietnik E.”, że ciekі wodne i ujęcia wodne zostaną skażone, że zakład stanowi zagrożenie ekologiczne dla [...], a jego „trująca działalność” może grozić skażeniem terenu; jeden z filmów zawiera także wypowiedź „nie cofną się przed niczym, szantaż, groźby, zastraszanie, czysto gangsterskie metody działania pod płaszczykiem służby społeczeństwu”. W innych materiałach były zawarte

sugestie, że powódka odpowiada za zły stan gleby i wody w okolicach zakładu oraz za złą jakość powietrza w lasach okalających zakład powódki.

Pozwany działał jako przedstawiciel lokalnej społeczności, wyrażając jej niepokoje, a jego działalność miała charakter społeczny, nieodpłatny i podyktowany interesem tej społeczności. Sporządzając i rozpowszechniając materiały filmowe pozwany, w ocenie Sądu, działał „w ramach realizacji uzasadnionego interesu społecznego”, co wyłącza bezprawność naruszenia, a tym samym czyni bezpodstawnymi roszczenia powódki oparte na podstawie art. 24 i 448 k.c.

Powódka oparła skargę kasacyjną na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 24 § 1 w zw. z art. 23 i 43 k.c. i przez niezastosowanie art. 448 k.c. oraz na podstawie naruszenia przepisów postępowania - art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., twierdząc także, iż Sąd nie rozpoznał jednego z zarzutów apelacji. Wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu ewentualnie o uchylenie tego wyroku i uwzględnienie apelacji powódki, w obu wypadkach ze stosownym orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. podstawę skargi kasacyjnej stanowi naruszenie przepisów postępowania, mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Skuteczne powołanie tej podstawy skargi wymaga wykazania, że konkretne uchybienia mogły mieć stanowczy, decydujący, a więc istotny wpływ na wynik sprawy. Uzasadnienie tej podstawy skargi powinno skupiać się nie tylko na argumentach mających przekonać o naruszeniu konkretnego przepisu, ale też zawierać wywód wykazujący związek przyczynowy pomiędzy uchybieniem, a orzeczeniem. Skarżąca nie powołała takich argumentów w odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., mającego polegać na niedostatecznym wyjaśnieniu podstawy prawnej wyroku; wywody dotyczące natomiast nierozpoznania zarzutu apelacji naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. zostały przedstawione bez oznaczenia przepisu o postępowaniu apelacyjnym, który miał ulec naruszeniu. Podstawa naruszenia przepisów postępowania jest więc nieuzasadniona.

Roszczenia powódki zostały oddalone pomimo ustalonego naruszenia przez pozwanego jej dóbr osobistych, w wyniku uznania przez Sąd, że do naruszenia doszło w warunkach wyłączających jego bezprawność ze względu na to, iż naruszciciel (pозwany) działał w obronie społecznie uzasadnionego interesu.

Stosownie do art. 24 § 1 k.c., każde naruszenie dobra osobistego zostanie uznane za bezprawne, z wyjątkiem sytuacji, w których naruszciciel zdoła wykazać, iż jego konkretne postępowanie bezprawne nie było. Przy braku normatywnego określenia przyczyn wyłączających bezprawność, zostały one wypracowane w judykaturze i doktrynie prawa. Do okoliczności tych, określanych mianem „kontratypów”, zalicza się zgodę pokrzywdzonego, działanie na podstawie przepisu prawa, wykonywanie prawa podmiotowego oraz działanie w obronie uzasadnionego interesu społecznego. Ta ostatnia przesłanka wzbudza najwięcej kontrowersji w piśmiennictwie, jednak w orzecznictwie jest uznawana za okoliczność mogącą uzasadniać wyłączenie bezprawności naruszenia. Tak też przyjął Sąd w zaskarżonym wyroku, z tym iż jednocześnie ustalenie to uznał za wystarczającą podstawę „legalizacji” działań pozwanego, naruszających dobra osobiste powódki. Poza uwagę Sądu pozostała, tak jakby była prawnie obojętna, kwestia zasadności i rzeczowości sformułowanych zarzutów.

Skarżący ma rację zarzucając, że zaniechanie dokonania ustaleń i oceny pod kątem od zasadności i rzetelności krytyki podważa prawidłowość oceny przesłanki wyłączającej bezprawność naruszenia, gdyż powołanie się na działanie w obronie społecznego interesu nie usprawiedliwia z góry wszystkich zastosowanych środków.

Znaczenie wykazania prawdziwości zarzutów, chociaż ujmowane w orzecznictwie i piśmiennictwie w sposób zróżnicowany, nie może być pominięte przy ocenie konkretnego zachowania naruszającego cudze dobra osobiste pod kątem bezprawności (wyłączenia bezprawności). Podjęta w interesie społecznym krytyka jest działaniem pożądanym, jeżeli ma cechy rzetelności i rzeczowości, opiera się na informacjach, które zostały starannie zebrane i zweryfikowane oraz nie przekracza granic koniecznych do osiągnięcia jej celu. Należy odrzucić automatyzm polegający na uznaniu, że powołanie się na działanie w interesie

społecznym zawsze wyłącza bezprawność naruszenia i wymagać zbadania w każdym przypadku wszystkich okoliczności, pozwalających na staranne wyważenie kolidujących ze sobą praw - do ochrony dóbr osobistych z jednej strony oraz wolności wypowiedzi i krytyki z drugiej strony.

Prawidłowość zastosowania kryterium uzasadnionego interesu społecznego bada się w kontekście realizacji prawa do uczciwej krytyki, co wymaga oceny pod kątem prawdziwości zarzutu, a co najmniej - zastosowania właściwej metody w poszukiwaniu prawdy. Tak tę kwestię ujmuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. m.in. wyroki z dnia 19 września 1968 r., II CR 291/68, OSNCP 1969, nr 11, poz. 200, z dnia 22 grudnia 1997 r., II CKN 546/97, OSNC 1998, nr 7-8, poz. 119, z dnia 23 czerwca 2004 r., V CK 538/03, nie publ., z dnia 27 stycznia 2010 r., II CSK 326/09, nie publ. i z dnia 14 czerwca 2012 r., I CSK 506/11, nie publ.). Można w określonych okolicznościach złagodzić wymagania co do ścisłego wykazania wszystkich faktów, ale nie można ich całkowicie wyeliminować. Skuteczne powołanie się na wyłączenie bezprawności naruszenia dóbr osobistych z powodu działania w obronie społecznie uzasadnionego interesu wymaga wykazania co najmniej, że krytyka opiera się na informacjach, które zostały rzetelnie i starannie zebrane oraz zweryfikowane; tylko krytyka rzeczowa i rzetelna może rzeczywiście służyć dobru społecznemu (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2005 r., III CZP 53/04, OSNC 2005, nr 7-8, poz. 114).

Pomimo, że zarzuty pozwanego pod adresem powódki były bardzo poważne i sformułowane w sposób stanowczy, Sąd nie uwzględnił w swej ocenie ani tego, czy były prawdziwe, ani tego, czy można mówić o starannym zebraniu informacji, które nie zostały poddane obiektywnej weryfikacji. W ujęciu Sądu ten aspekt sprawy został – błędnie - pozbawiony znaczenia prawnego.

Zaniechanie zbadania działań pozwanego pod kątem rzetelności podjętej przezeń krytyki stanowi skuteczną podstawę zakwestionowania prawidłowości stanowiska Sądu o wyłączeniu bezprawności naruszenia z powodu działania w obronie społecznie uzasadnionego interesu.

Do oceny wypowiedzi krytycznej pod kątem bezprawności (wyłączenia bezprawności) jest konieczne jej zakwalifikowanie jako wypowiedzi o faktach lub wypowiedzi ocennej (opinii). Pierwsza poddaje się testowi według kryterium prawda/fałsz i w ramach oceny wypowiedzi test taki należy przeprowadzić. W odniesieniu do wypowiedzi o charakterze ocenym możliwe jest badanie, czy fakty, na podstawie których skarżący sformułował swoją ocenę „były zasadniczo prawdziwe” lub – inaczej ujmując – czy wyrażone sądy „korzystały z wystarczającej podstawy faktycznej” (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2013 r., IV CSK 270/12, OSNC 2013, nr 7-8, poz. 94). Pewna tylko część opinii w ogóle nie poddaje się obiektywnej weryfikacji i może być rozumiana wyłącznie jako subiektywny punkt widzenia jej autora; ocena takiej wypowiedzi następuje w zakresie formy, jako mieszczącej się albo wykraczającej poza granice wolności słowa. Stwierdzone naruszenie dóbr osobistych powoda wystąpiło w postaci dających się wyodrębnić aktów, z których każdy poddawał się kwalifikacji i ocenie według wskazanych kryteriów, czego Sąd wadliwie zaniechał. Materiały i wypowiedzi pozwanego zostały przytoczone i ocenione przez Sąd tylko pod kątem naruszenia dóbr osobistych powódki, co spowodowało brak miarodajnej podstawy do stwierdzenia, czy krytyka podjęta przez pozwanego może podlegać ochronie poprzez wyłączenie bezprawności.

Przy ocenie okoliczności „usprawiedliwiających” naruszenie dóbr osobistych i odstąpienie od odpowiedzialności z tego tytułu uwzględnia się różne czynniki, między innymi ciężar zarzutów oraz zakres i siłę ich społecznego oddziaływania. Wypowiadane w stanowczym tonie twierdzenia o „śmiercionośnym” i trującym oddziaływaniu na środowisko, o powodowaniu zagrożenia katastrofą ekologiczną oraz wywieraniu negatywnego wpływu na zdrowie mieszkańców [...] i okolic lub o „gangsterskich metodach działania” mają niewątpliwie poważny ciężar gatunkowy. Zakres oddziaływania filmowych materiałów pozwanego jest bardzo znaczny nie tylko ze względu na wynikającą z użytego środka przekazu masowość odbioru, ale też z powodu długotrwałego ich utrzymywanie, a tym samym udostępniania odbiorcom. Te okoliczności także wymagały uwzględnienia przy kwalifikowaniu postępowania pozwanego jako bezprawnego lub podjętego w warunkach wyłączających bezprawność.

Z tych względów zarzut naruszenia prawa materialnego, art. 24 § 1 w zw. z art. 43 k.c., Sąd Najwyższy uznał za usprawiedliwiony, co uzasadniało uwzględnienie skargi i orzeczenie stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

W obecnym stanie sprawy przedwczesne było rozważanie zarzutu naruszenia art. 448 k.c., które musi zostać poprzedzone stanowczym wyjaśnieniem kwestii bezprawności naruszenia dóbr osobistych.